

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

(شرایط ووظائف امام جماعت)

فهرست مطالب

۷	شرایط امام جماعت
۷	۱. شرایط فقهی
۷	الف. امامت (شرایط اقتداء)
۷	ب. اولویت
۸	۲. شرایط اخلاقی
۸	الف. عدالت اخلاقی
۹	ب. آراستگی روحی (اخلاقی)
۹	ج. آراستگی ظاهری
۹	د. پیراستگی از ردائیل
۹	ه. پیراستگی از آفات
۱۰	۳. اجتماعی
۱۰	الف. محبوبیت
۱۰	ب. مقبولیت
۱۰	ج. جذابیت
۱۱	۴. علمی
۱۱	الف. اسلام شناس
۱۱	ب. مسئله شناس
۱۱	ج. مخاطب شناس
۱۲	د. موقعیت شناس
۱۲	ه. روش شناس
۱۲	الف. مدیریت زمان
۱۳	۲. مدیریت بر اموال
۱۳	۳. مدیریت انسانی
۱۳	۴. مدیریت عمرانی
۱۴	وظایف امام جماعت
۱۴	۱. عبادی
۱۴	الف. در بُعد تبلیغ نماز
۱۵	ب. در بُعد اجرای نماز
۱۶	۲. تبلیغی
۱۶	تبلیغ عملی:
۱۷	تبلیغ علمی
۱۷	۳. اجتماعی
۱۸	. احترام به سالخوردگان
۱۸	. توجه به جوانان
۱۸	. توجه به کودکان
۱۹	. نتیجه

شرایط و وظایف امام جماعت

مقدمه

صمیمی ترین و عاشقانه ترین رابطه انسان با خالق هستی در نماز جلوه گر است نماز بال پرواز برای آنانی است که مقصدشان را آن ذات محبوب و معبود می دانند که منتهای عروج شان فقط اوست در این سیر معنوی مسجد سفارتخانه و زیارت گاه خدا و امام مسجد سفیر خداست ، مسجد بهترین مکان برای حفظ دین و اظهار بندگی و عبودیت است مسجد نقطه اتصال زمین و آسمان بوده و به فرمایش امام راحل(ره) که فرمودند: «مسجد سنگر است» و به تعبیر مقام رهبری: «بهترین جا برای حفظ دین مردم ، همین مساجد است». رونق مسجد به حضور پیشوای مسجد است در این جایگاه نقش امام مسجد دمیدن روح تعبد، نگهبانی از حدود الهی و سربازی برای صیانت از آفات شیطانی و آراستن مردم به خصال الهی است. در این نگارش به شایستگی ها و وظائف و شرائط این سفیران هدایت آنگونه که باید باشند پرداخته خواهد شد. در ابتدایه اختصار به جایگاه و اهمیت و عظمت مسجد پرداخته تا موقعیت و رسالت امام جماعت، ارزش و فعالیت در آن روشن گردد.

اهمیت مسجد

در مقدمه به گوشه ایی از اهمیت مسجد در کتاب و سنت اشاره می شود :

۱. مسجد عامل طهارت نفس؛ «... فِيهِ رَجَالٌ يُحِبُّونَ أَنْ يَتَطَهَّرُوا وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُطَهَّرِينَ»^۱
۲. "مسجد مرکز یاد خداوند؛ «فِي بُيُوتِ أَذْنِ اللَّهِ أَنْ تَرْفَعَ وَ يُذَكَّرَ فِيهَا اسْمُهُ...»^۲
۳. مسجد محل تحصیل زاد و توشه‌ی سفر قیامت؛ «... لِمَسْجِدِ أُسِّسَ عَلَى التَّقْوَى مِنْ أَوَّلِ يَوْمٍ أَحَقُّ أَنْ تَقُومَ فِيهِ
۴. مسجد پایگاه بندگان مؤمن به خدا؛ «إِنَّمَا يَعْمُرُ مَسَاجِدَ اللَّهِ مِنْ آمَنَ بِاللَّهِ...»
۵. مسجد محل نورانی شدن؛ هدف از بعثت انبیاء الهی، نورانی شدن مردم است «كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ لِتُخْرِجَ النَّاسَ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ...»^۳

از مهمترین مراکزی که انسان در سایه‌ی آن از نورانیت و هدایت ویژه‌ی خداوند بهره‌مند می‌شود مسجد است، چه اینکه سایر مراکز نورانی مانند بیوت انبیاء و اولیاء این چنین است «يَهْدِي اللَّهُ لِنُورِهِ مَنْ يَشَاءُ... فِي بُيُوتِ أَذْنِ اللَّهِ أَنْ تَرْفَعَ...»^۴

۶. مسجد پایگاه عروج؛ «وَأَنَّ الْمَسَاجِدَ لِلَّهِ فَلَا تَدْعُوا مَعَ اللَّهِ أَحَدًا»^۵.
۷. مسجد، زیارتگاه موحدان؛ «سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَى بِعَبْدِهِ لَيْلًا مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَى الْمَسْجِدِ الْأَقْصَى...»^۶.

۱. (توبه ۱۰۸)

۲. نور ۳۶

۳. (ابراهیم ۱)

۴. (نور ۳۵ و ۳۶)

۵. (جن ۱۸)

۶. (اسراء ۱)

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ: «قَالَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى: أَلَا إِنَّ بَيْتِي فِي الْأَرْضِ الْمَسَاجِدِ تُضِيءُ لِأَهْلِ السَّمَاءِ كَمَا تُضِيءُ النُّجُومُ لِأَهْلِ الْأَرْضِ أَلَا طُوبَى لِمَنْ كَانَتْ الْمَسَاجِدُ بَيْتَهُ أَلَا طُوبَى لِعَبْدٍ تَوَضَّأَ فِي بَيْتِهِ ثُمَّ زَارَنِي فِي بَيْتِي».^۱

۸. مسجد بازار آخرت و بهترین مکانها در زمین.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ: «الْمَسَاجِدُ سُوقٌ مِنْ أَسْوَاقِ الْآخِرَةِ قَرَأَهَا الْمَغْفِرَةَ وَ تَحَفَّتْهَا الْجَنَّةُ».^۲

با منزلتی که مسجد در کتاب و سنت دارد، مقام خادمان مسجد نیز روشن می گردد که خدای سبحان خادمان مسجد را این گونه معرفی می نماید:

«... وَ عَهْدْنَا إِلَىٰ إِبْرَاهِيمَ وَ إِسْمَاعِيلَ أَنْ طَهَّرَا بَيْتِي لِلطَّائِفِينَ وَ الْعَاكِفِينَ وَ الرُّكَّعِ السُّجُودِ».^۳ خداوند متعال حضرت ابراهیم و اسماعیل را مأمور خدمت به مسجد و تطهیر آن برای طائفین و نمازگزاران می کند.

«... وَ طَهَّرْ بَيْتِي لِلطَّائِفِينَ وَ الْقَائِمِينَ وَ الرُّكَّعِ السُّجُودِ».^۴

چه اینکه حنه همسر عمران در هنگام بارداری نذر کرد فرزند خود را خدمتگزار بیت المقدس کند «إِذْ قَالَتْ امْرَأَةُ عِمْرَانَ رَبِّ إِنِّي نَدَرْتُ لَكَ مَا فِي بَطْنِي مُحَرَّرًا فَتَقَبَّلْ مِنِّي إِنَّكَ أَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ».^۵

«... وَ طَهَّرْ بَيْتِي لِلطَّائِفِينَ وَ الْقَائِمِينَ وَ الرُّكَّعِ السُّجُودِ».^۶

و در یک کلام:

۹. مسجد خانه خداوند است؛

عَنِ الصَّادِقِ أَنَّهُ قَالَ: «عَلَيْكُمْ بِإِتْيَانِ الْمَسَاجِدِ فَإِنَّهَا بَيْتُ اللَّهِ فِي الْأَرْضِ».^۷

و تعبیر «بیت الله» میزان اهتمام به آن را بیان می دارد. و مهمترین اقدام در مسجد که خدای سبحان به آن اشاره نموده است عمران مسجد است و معماران مسجد را این گونه می ستاید: «إِنَّمَا يَعْمُرُ مَسَاجِدَ اللَّهِ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَ أَقَامَ الصَّلَاةَ وَ آتَى الزَّكَاةَ وَ لَمْ يَخْشَ إِلَّا اللَّهَ...».(توبه ۱۸)

در بین عمارتگران مساجد امام جماعت تنها کسی است که تمام اهل مسجد مستقیماً او را مشاهده کرده و می شناسند. او در نظر بسیاری از مردم از سایر افرادی که در مسجد فعالند بالاتر است.

کسانی که برای اولین بار به مسجد می آیند اولین شخصی را که درک میکنند امام جماعت است. بنابراین امام جماعت مسئولیت سنگین، بی بدیل برای عمران مسجد و جذب مردم به نماز جماعت دارد. بنابراین پیشوا و پیشتاز در عمران مسجد با امام جماعت صورت می پذیرد. و هرچه امام مسجد اهل سعی و سرعت و سبقت و آراسته به حسنات و وارسته از رزائل باشد مصداق بارز «وَ اجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا»^۸ خواهد بود.

براستی مصداق کامل آنان که مساجد خدا را عمارت می کنند ائمه جماعتی هستند که در ابعاد گوناگون در مسجد روشنگری و به آن رونق می بخشند.

۱. بحارالانوار ۱۴ / ۸۱

۲. بحارالانوار ۴ / ۸۱

۳. (بقره ۱۲۵)

۴. (حج ۲۶)

۵. (آل عمران ۳۵)

۶. (حج ۲۶)

۷. بحارالانوار ۳۸۴ / ۸۰

۸. فرقان ۷۴

در مجموع امام جماعت مهم ترین عضو مدیریتی مسجد است که می تواند با برنامه ریزی و عملکرد صحیح و دقیق زمینه مناسبی را جهت تحقق سایر عوامل حضور مردم در مسجد فراهم کند. شخصیت امام جماعت و نحوه برخورد او با جوانان در ایجاد و چگونگی نگرش جوانان نسبت به دین و مسجد بسیار موثر است. ۱

ضرورت و اهمیت وجود امام جماعت

با تمسک به کلام حضرت زین العابدین (ع) مبنی بر حق امام جماعت، رسالت وی را سفارت الهی برمی شمارد و بیان می دارند: « وَ أَمَّا حَقُّ إِمَامِكَ فِي صَلَاتِكَ فَإِنَّ تَعْلَمَ أَنَّهُ قَدْ تَقَلَّدَ السَّفَارَةَ فِيمَا بَيْنَكَ وَ بَيْنَ اللَّهِ وَ الْوَقَادَةَ إِلَى رَبِّكَ وَ تَكَلَّمَ عَنْكَ وَ لَمْ تَتَكَلَّمْ عَنْهُ وَ دَعَا لَكَ وَ لَمْ تَدْعُ لَهُ وَ طَلَبَ فِيكَ وَ لَمْ تَطْلُبْ فِيهِ وَ كَفَاكَ هَمُّ الْمَقَامِ بَيْنَ يَدَيِ اللَّهِ وَ الْمَسَاءَلَةَ لَهُ فِيكَ وَ لَمْ تَكْفَهُ ذَلِكَ فَإِنَّ كَانَ فِي شَيْءٍ مِنْ ذَلِكَ تَقْصِيرٌ كَانَ بِهِ دُونُكَ وَ إِنْ كَانَ أَهْمًا لَمْ تَكُنْ شَرِيكُهُ فِيهِ وَ لَمْ يَكُنْ لَهُ عَلَيْكَ فَضْلٌ فَوْقَى نَفْسِكَ بِنَفْسِهِ وَ وَقَى صَلَاتَكَ بِصَلَاتِهِ فَتَشْكُرُ لَهُ عَلَى ذَلِكَ وَ لَا حَوْلَ وَ لَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ. »^۲

« اما حق پیش نمازت این است که بدانی او سفیر میان تو و خدا، و نمایندگی تو را بدرگاه پروردگارت به عهده گرفته است، او از جانب تو سخن می گوید نه تو از سوی او، او برایت دعا می کند نه تو برای او، او در بارهات درخواست می کند نه تو در باره او، و نگرانی و اندوه ایستادن در پیشگاه خداوند و درخواست نمودن از او را همو از تو کفایت کرده، پس چنانچه در قسمتی از این امور کوتاهی یا تقصیری صورت گیرد بر عهده اوست نه بر تو، اگر خطا کار باشد تو شریک او نیستی و او بر تو فضیلتی ندارد، پس جانش را سپر جان تو کرده، و نمازش را سپر نمازت، از این رو باید در مقابل آنچه که بجا آورده است از او تشکر و سپاسگزاری کنی. »

با این بیان مسئولیت امام عمق و وسعت بیشتری داشته که واسط بین خالق و عابدان است.

اهمیت وجود امام جماعت را در ابعاد متعددی می توان بر شمرد که عبارتند از:

- در بعد عبادی بدون وجود امام جماعت مؤمنان حاضر در مسجد گرچه از فضیلت و پاداش حضور در مسجد برخوردار می شوند، ولی از فیض نماز جماعت محروم و از فواید و آثار سازنده آن بی نصیب.
- در بعد علمی، مسجد به عنوان دارالشفاء و دانشکده ای است که امام جماعت نقش طبیب و استاد آن را دارد و مردم جهت پاسخگویی به شبهات و سئوالات عقیدتی، معرفتی و رفع و دفع رذائل اخلاقی و حتی سامان یافتگی روابط خانوادگی اولین ملجأ و مرجع خود را مسجد می یابند بنابراین امام مسجد باید در تأمین این نیازها از حداقل ها برخوردار، و پاسخگو باشد.
- در بعد اجتماعی، سیاسی، مسجد نیازمند به رکنی است تا در سایه آگاهی از مبانی دینی و برخورداری از هوش و اندیشه سیاسی، روشنگر افکار نمازگزاران باشد، خطرها و آفت هایی که بالقوه یا بالفعل مسلمانان را تهدید می کند، برای آنان بازگو کند و در راستای وحدت و همدلی جامعه اسلامی تلاش کند.
- و از سوی دیگر مسجد جایگاه حضور مجاهدان و ایثارگران است و به هنگام جنگ پایگاه اجتماع و تشکیل رزمندگان اسلام خواهد بود از این رو به محوری نیازمند است تا با تکیه بر مقبولیت و صلاحیت های خویش مسجد را به سنگر پشتیبانی از جبهه ها تبدیل کند. انجام وظایفی چنین سنگین تنها در توان عالمی پارسا و دین شناس است. چنانچه مسجد از چنین امام جماعتی برخوردار نباشد از ایفای نقش سازنده خود در عرصه های گوناگون نا کارآمد خواهد بود.
- انجام تکالیف و مسئولیت های مربوط به امام جماعت که بدانها اشاره شد هر شخصی استطاعت و توان انجام آن را نخواهد داشت، بلکه تنها امام جماعتی قادر به این امر مهم است که از شرایط لازم برخوردار باشد.

۱. گرچه بخش مهمی از موفقیت امام جماعت به شخصیت خود وی مربوط است ولی بخشی نیز به مدیریت مساجد مربوط می شود که گاهی دست امام جماعت نیست و هیات امنا (و متأسفانه گاهی سهامداران معینی که برای ساخت مسجد پول هزینه کرده اند) با سلیقه خاصی کنترل همه امور و از جمله انتخاب موسمی امام جماعت را به عهده دارند که در این صورت امام جماعت نقش بازیگر خواهد داشت که آنان تعیین کرده اند. در چنین مساجدی حریت امام جماعت با مشکلاتی روبرو خواهد شد که نیاز به تدبیر و مدیریت ویژه امام جماعت را می طلبد.

۲. تحف العقول عن آل الرسول ص، ص: ۲۶۶

شرایط امام جماعت

۱. شرایط فقهی

الف. امامت (شرایط اقتداء)

در شرایط فقهی، فقهاء حداقلها را لحاظ می نمایند که برخورداری از این حداقلها شایستگی پیش نمازی را داراست که اقتدا به او مجاز است. این شرایط عبارتند از:

عدالت: در فقه اهل بیت (ع) در مرتبه اول بر لزوم و برخورداری امام جماعت از عنصر «عدالت» تأکید شده است؛ نماز خواندن پشت سر فاسق و کسی که وضعیت معلوم نیست (عادل است یا نه؛ مجهول الحال است) جایز نیست.^۱

ایمان (شیعه دوازده امامی)^۲

بلوغ: این در صورتی است که مأمون بالغ باشد.^۳ اما در امامت کسی که بالغ نیست (مميز در آستانه بلوغ: مراهق) برای همسالانش، فقها اختلاف است.

عقل: در حالت امامت نباید مجنون باشد. (بنابر مشهور).^۴

حلال زاگی.^۵

ذکورت (مرد بودن)

امراض مسری و خوره و ناتوانی های جسمی نداشته باشد.^۶

ب. اولویت

در اولویت و ترجیح دادن امام جماعت در ارتباط با دیگر پیش نمازها در کتب به مسائلی اشاره شده است صورتی که چند نفر بدون این که غرض دنیائی داشته باشند بخواهد خودشان امامت جماعت باشند و همگی در یک حد باشند کسی که مأمومین او را مقدم کنند؛ امامت جماعت می شود. ولی اگر مراتب شان فرق داشته باشد.

اول کسی که فقیه جامع شرایط باشد مقدم است و اگر همه یا هیچ کدام چنین نبودند کسی که قرائت حمد و سوره اش بهتر باشد مقدم می شود اگر در این مورد نیز مساوی بودند کسی که احکام نماز را بهتر می داند مقدم است و اگر باز هم مساوی بودند مسن تر امام جماعت می شود البته این رتبه ها در صورتی است که هیچ کدام امام راتب نباشند و گرنه امام راتب از همه مقدم تر است. گر چه دیگران افضل از او باشند ولی برای او نیز خوب است که افضل را مقدم کند همچنین صاحب منزل و سید هاشمی نیز مقدم

۱. تحرالروسیله ج ۱ ص ۲۴۹

۲. وسائل الشیعه ج ۸، ص ۳۰۹-۳۱۳

۳. جواهر الکلام ج ۱۳ ص ۳۲۳

۴. جواهر الکلام ج ۱۳، ۲۷۳-۲۷۵.

۵. همان

۶. آیین مسجد ج ۳ ص ۴۵

بر غیر خودشان می‌باشند البته این ترجیحات مذکور واجب نیست و فقط مستحب است لذا اگر کسی رتبه‌اش پائین‌تر باشد ولی در عین حال امام جماعت شود اشکالی ندارد.

در بیاناتی از پیامبر اکرم (ص) با توجه دادن به اولویتها می‌توان به ترجیحات نیز آگاهی یافت.

۱. صاحب خانه و امام راتب: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ص قَالَ صَاحِبُ الْفِرَاشِ أَحَقُّ بِفِرَاشِهِ وَ صَاحِبُ الْمَسْجِدِ أَحَقُّ بِمَسْجِدِهِ

۲. آگاهی بر قرآن: وَ قَالَ أَكْثَرُهُمْ قُرْآنًا ۱۰

۳. برخورداری از حسن سابقه: دَرَّ وَ قَالَ أَقْدَمُهُمْ هِجْرَةَ

۴. لحن و بیان زیبا داشتن: فَإِنْ اسْتَوَوْا فَأَقْرُبُهُمْ.

۵. آگاهتر بر علم دین بودن: فَإِنْ اسْتَوَوْا فَأَقْفَهُهُمْ

۶. در نظر داشتن فزونی سن: فَإِنْ اسْتَوَوْا فَأَكْبَرُهُمْ سِنَّ ۲۰.

۷. امیر و حاکم: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص): كُلُّ أَهْلِ مَسْجِدٍ أَحَقُّ بِالصَّلَاةِ فِي مَسْجِدِهِمْ إِلَّا أَنْ يَكُونَ أَمِيرٌ حَضَرَ فَإِنَّهُ أَحَقُّ بِالْإِمَامَةِ مِنْ أَهْلِ الْمَسْجِدِ ۳.

۲. شرایط اخلاقی

"انسان‌ها بر اساس آنچه ما هستیم تربیت می‌شوند نه بر اساس آنچه ما می‌گوییم و می‌خواهیم".

در کتاب جامع السعاده در شرایط امام جماعت بیان می‌دارد:

«سزاوار است امام جماعت در میان مردم به فزونی صفای دل و رو آوردن به خدا و خشوع و خضوع و دیگر شرایط باطنی و بیژگی و امتیاز داشته باشد؛ زیرا او پیشوای ایشان است و نفوس آن جماعت را به سوی خدا می‌کشاند پس بسیار زشت است که دل او در نماز غافل یا در وادی و سوسه‌های باطل باشد و از این بدتر و زشت‌تر و ناپسندتر آن که التفات دل او به کسانی که در پشت او هستند بیشتر از التفات دل به صاحب مملکتی باشد که بر همه احاطه دارد. آیا از دانای نهانیها شرم نمی‌کند که خود را به عنوان پیشوای امت می‌گمارد و در جای رسولان خدا و اوصیای راشدین او می‌ایستد و از ایشان نیابت می‌کند، در حالی که دل او از عموم مردمی که به او اقتدا نموده‌اند بیشتر از عظمت و جلال الهی دگرگون می‌شود. پس هر امام جماعتی باید خود را بیازماید اگر این صفات پلید در او نبود امامت کند و گرنه ترک نماید و خود را به هلاکت نیفکند.»^۴

الف. عدالت اخلاقی

عدالت، ملکه و حالت روحی است که انسان را از دست بازیدن به گناه کبیره و اصرار بر گناهان صغیره باز می‌دارد. عدالت معتبر در امام جماعت عبارت است از حسن ظاهر یعنی دوری جستن از گناهان کبیره به طوری که ظاهر احوال شخص به طور ظنی دلالت کند که او بنای بر ترک گناه دارد نه آن که اتفاقاً چند روزی گناه را ترک کرده باشد. ۵. در مرتبه پس از آن بر لزوم خودداری امام جماعت از امور خلاف مروت که شخصیت وی را تضعیف و خوار و بی‌مقدار سازد تأکید شده است. برخورداری امام جماعت از مراتب علم و فضل و پارسایی باعث می‌شود تا او بتواند نمازگزاران مسجد را از نظر فکری و معنوی تغذیه نماید و از اندیشه و جان آن را از کوثر معارف دینی سیراب کند.

۱. مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل، ج ۶، ص: ۴۷۶

۲. مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل، ج ۶، ص: ۴۷۶

۳. دعائم الاسلام، ج ۱، ص: ۱۵۲

۴. ترجمه جامع السعادات (نراقی، ملا مهدی، علم اخلاق اسلامی مترجم سید جلال الدین مجتوی، ج ۴، ص ۴۵۲.

۵. توضیح المسائل (المحشی للإمام الخمینی)، ج ۱، ص: ۷۹۱

ب. آراستگی روحی (اخلاقی)

برخورداری امام جماعت از مراتب علم و فضل و پارسایی باعث فزونی اثرگذاری و ثواب نماز جماعت می‌شود به گونه ایی که علم و پارسایی امام و حتی مأمونین، مایه فزونی ثواب نماز جماعت به شمار آمده است. ۱ تا آنجا که پیامبر اکرم (ص) می فرماید:

«من صلی خلف عالم فکانما صلی خلف رسول الله (ص)» ۲

« هر کس پشت سر عالمی نماز گزارد، گویا در نماز به پیامبر (ص) اقتداء کرده است.»

آراستگی امام جماعت به فضائل اخلاقی همچون: امانت دار بودن (امانت در اسرار مردم و امانت در اموال)، حلم و بردبار بودن، متقی و اهل عمل بودن و... شایستگی امامت متقین را خواهد داشت « وَ اجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا ».

ج. آراستگی ظاهری

- خوش چهره، خوش برخورد، خوش گفتار و نظیف و معطر و پاکیزه باشد.
- دارای زی طلبگی بوده و هیچ گاه از آن خارج نگردد. و التزام به لباس روحانیت را داشته باشد.
- سطح زندگی اش را در حد طبقات عادی جامعه حفظ نماید.

د. پیراستگی از رذایل

اهل تکبر نباشد و خود را در مسجد از دیگران برتر نداند، هرچند از فضلاء و عالمان سر شناس باشد.

. انتظار مردم از روحانی با تعلق به مادیت ناسازگار است در گفتار با مردم نیز مردم از امام جماعت انتظار گفتار معنوی دارند.

. رغبت به مادیت باعث به رغبتی به روحانیت است.

ه. پیراستگی از آفات

. مبرا از تمایل مادی، حزبی و جناح گرایی های سیاسی. (البته در موضع گیری های کلان نظام و رویدادهای سیاسی، موضعی راستین و متین داشته باشد.)

۱. و إذا كانت خلف العالم أو السيد أفضل، و إن كانت خلف العالم السيد أفضل و كلما كان الإمام أوثق و أروع و أفضل فأفضل و إذا كان المأمومون ذوو فضل فتكون أفضل، و كلما كان المأمومون أكثر كان الأجر أزيد. العروة الوثقى (المحشى)، ج ۳، ص: ۱۱۳

۲. وسائل الشیعه

۳. اجتماعی

الف. محبوبیت

چون عبادت، تربیت و عشق ورزی است امام باید با محبت باشد؛ در روایات نیز به محبوبیت امام در نظر مردم توجه خاص شده است. قَالَ الْبَاقِرُ (ع): ثَلَاثَةٌ لَا يَقْبَلُ اللَّهُ لَهُمْ صَلَاةً... رَجُلٌ أُمَّ قَوْمًا وَ هُمْ لَهُ كَارِهُونَ.^۱

امام جماعت، در برخورد با خانواده ها، کسبه و جوانان محل، ضمن حفظ شئون اسلامی، سعی در جذب ایشان به مسجد نموده و جلب احترام و محبت آنها به خود را (به عنوان یک روحانی) مد نظر قرار دهد.

محبوبیت امام جماعت در صورتی جریان می یابد که از موضع گیری های جانبدارانه که دور از شأن یک روحانی است پرهیز نماید. و با نمازگزاران و اهالی محل رفتاری منطبق با سنت اولیاء معصومین (علیهم السلام) بوده که موجب القاء امنیت، آرامش و رضایت خاطر در افراد گردیده و از هر گونه رفتار و برخوردی که بیان گراستبداد رأی، تکبر و دور از آداب و شئونانت اسلامی باشد، پرهیز نماید. (أَصْحَابِ النَّاسِ مَا تُحِبُّ أَنْ يَصْحَبُوكَ تَأْمَنُ مِنْهُمْ وَ يَأْمَنُوكَ)^۲

ب. مقبولیت

پیشوایان دینی ما تأکید بر مقبولیت امام جماعت و مورد رضایت و پذیرش بودن وی در نزد نمازگزاران داشته اند، محبوبیت امام جماعت در بین مردم مقبولیت وی را در پی خواهد داشت پس برخورداری از حسن شهرت و وجهت لازمه امامت او در مسجد است.

ج. جذابیت

از شرایطی که وجود آن در امام جماعت باعث تاثیر گذاری و تاثیر پذیری است «جزیه داشتن» که از لوازم مدیریت و قاطعیت (نه تکبر و خود رأیی) و «جاذبه داشتن» که لازمه ایجاد الفت و اخوت در قلمرو تبلیغی خود است. به این نکته نیز باید توجه داشت که این دو لازمه یگدیگرند چون با وجود جذابیت، جزیه در مدیریت را فراهم می آورد چون محوریت اداره مسجد بر رفق و مدارا و محبت قوام گرفته و آقای قوم کسی است که خدوم جمع باشد (سید القوم خادمهم)^۳

در مسجد نیز بعد از زیارت خدا، بهترین ثمره مسجد، یافتن دوست است؛ چیزی که در بهشت نیز بهترین محسوب می شود؛ «وَ حَسَنَ أَوْلِيَاكَ رَفِيقًا»^۴

مسجدیان برای همدیگر پاینده ترین و خالص ترین دوستانند قَالَ عَلِيُّ ع: «أَنَّكَ كَأَنَّ يَقُولُ مَنْ اخْتَلَفَ إِلَى الْمَسْجِدِ أَصَابَ إِحْدَى الثَّمَانِ أَخًا مُسْتَفَادًا فِي اللَّهِ...»^۵ امام جماعت نیز با برقراری فرهنگ الفت و اخوت بین اهل مسجد بانی تسریع در فعالیت های خیر و

۱. أمالی المفید، ص: ۱۷۴

۲. تصنیف غرر الحکم و درر الکلم، ص: ۴۳۶

۳. من لا یحضره الفقیه ج ۴ ص ۳۷۸

۴. نساء ۶۹

۵. أمالی الصدوق، ص: ۳۹۰

یاری رسانی به هم را فراهم می آورد؛ « وَ تَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَ التَّقْوَى وَ لَا تَعَاوَنُوا عَلَى الْإِثْمِ وَ الْعُدْوَانِ وَ اتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ »^۱ و هم خود به عنوان محور رفاقت در مسجد باید دارای چنان شخصیت پر جاذبه ای باشد که اهل مسجد او را رفیق شفیق خود بدانند.

۴. علمی

الف. اسلام شناسی

امام جماعت در کسوت روحانیت قابلیت و فعالیت دارد و روحانیت را نیز در لباس اهل علم، شناس هستند و هر قدر درجات علمی وی فزونی داشته باشد اعتماد مردم به وی به عنوان مرجع پاسخگویی به نیازهای دینی و مذهبی نیز بیشتر خواهد بود. (أُتُوا الْعِلْمَ دَرَجَاتٍ وَ اللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ)^۲ پس برخوردار از آگاهی های دینی در راستای رسالت وی امری است اجتناب ناپذیر است. مواردی که درباره آگاهی از معارف دینی او لازم است :

- . توان لازم علمی و معرفت علوم معارف اسلامی را داشته باشد.
- تسلط لازم بر استنتاج از منابع اسلامی و بخصوص احکام فقهی و روایی و احادیث را داشته باشد.
- اهل مطالعه ، و آگاه به مسائل روز بوده و توان تجزیه و تحلیل رویدادها را داشته باشد.
- در زمینه علوم تربیتی و روانشناسی اطلاع کافی داشته باشد.
- توان پاسخگویی به مسائل شرعی و فقهی را دارا باشد.^۳

ب. مسئله شناسی

امام جماعت باید اهل مطالعه باشد . هم در احکام و مسائل دینی حرف های تازه ای برای گفتن داشته باشد و هم از مطالعات دیگر برخوردار باشد تا مردم خود را محتاج علم او ببینند . وقتی مطالعات و اطلاعات او زیاد باشد و با سلیقه های جوانان همخوانی داشته باشد و در رفتار و کارهایش خشک نباشد و نیز در مسائل فرهنگی از جوانان همفکری بخواهد و از پیشنهادات آنها در کارها استفاده کند جذب شدن جوانان به مسجد و خود او قطعی است. مردم به مسجد می آیند تا دین، علم و معنویت کسب کنند و در حل مشکل محله و جامعه اطراف خود سهیم باشند و روحانی مسجد باید در این امور چیزی برای مردم داشته باشد .

ج. مخاطب شناسی

مخاطب شناسی و تیپ شناسی امام جماعت از افرادی که با آنان روبه روست در موفقیت فعالیت های فرهنگی وی بسیار موثر است . چون برخی مذهبی متعادل و برخی افراطی و برخی جاهل و نادانند و برخی آگاه و فرهیخته برخی پر از شک و تردیدهای مربوط به مشکلات زندگی و تقدیر و سرنوشت و فلسفه و .... برخی اهل فیلم و ماهواره و ... اند و برخی اصلا اهل رادیو و تلویزیون

۱.مائده ۲

۲.مجادله ۱۱

۳.آیین مسجد ج ۳ ص ۴۶

نیستند. برخی ساده دل اند و برخی هوشمند و دقیق و برخی زیرک و رند هفت خط. برخی از سلامت روانی نسبی برخوردارند و برخی استرس و هیجان های شدید و مشکلات روانی و خانوادگی عدیده ای دارند که همه را به یک چوب راندن از لحاظ تبلیغی و علمی و عملی می تواند تلاش امام جماعت را بی ثمر یا کم ثمر سازد.

د. موقعیت شناسی

هر فعالیتی در جایگاه خود اثر گذار خواهد بود موعظه نیز در موقعیت و جایگاه مناسب اثر خواهد داشت و در جایگاه نامناسب همچون آبی است که بر تخته سنگی جاری است. موعظه نیز همچون دارویی است که اثر بخشی آن هنگامی ساری میشود که به موقع، به اندازه و با محبت جاری گردد.

ه. روش شناسی

برخورداری کلام از محتوای مناسب و ارائه در زمان مساعد شرط لازم بوده اما کافی نیست بلکه آن محتوی را در قالب های زیبا جلا دادن، جذابیت را به دنبال خواهد داشت. آگاهی از روش های ارائه از موضوعاتی است که امام مسجد با آگاهی از این شیوه ها و استخدام آنها اثر پذیری کلام را افزون کرده و جرعه های هدایت را بهتر در کام تشنگان معرفت و معنویت جریان خواهد داد.

ه. مدیریت

در مسجد امام مسجد یا مدیر مسجد به عنوان سر پرست بر کارکرد های فراوان مسجد نقشی فراتر از امامت جماعت (پیش نمازی) داشته بنابراین وظایف و مسئولیت امام مسجد فراتر از ریاست و مدیریت است. باید از هر چیزی که باعث تنفر و تعفن و گریز از مسجد می گردد جلوگیری نماید.^۱

الف. مدیریت زمان

مدیریت زمان توسط امام جماعت باعث اعتماد مردم در احترام به فرصتی که در مسجد صرف می نمایند دارد به گونه ای که فرصت حضور مردم در مسجد زمان زنده و ثمر بخش معنوی را به دنبال داشته باشد. در این زمینه به مواردی اشاره می گردد: امام جماعت باید حداکثر بعد از پایان پخش اذان در مسجد حضور داشته باشد. حضور دیر هنگام امام جماعت در مسجد (که متأسفانه در بعضی موارد اینگونه است) از جاذبه مسجد میکاهد. اگرچه در موقع اذان و قبل از شروع نماز جماعت به ظاهر امام جماعت کار خاصی ندارد ولی همین حضور و نشستن امام جماعت بر سر سجاده تا تمام شدن اذان تأثیر به سزایی در جذب و تشویق نمازگذاران دارد.

مردم معمولاً نمازهایی را که دیر شروع می شود و یا خیلی طولانی می گردد دوست نداشته و سخنرانی های بین دو نماز را بر نمی تابند. و در صورت ضرورت بکوشد قبل از نماز و یا بعد از اتمام نماز بلا فاصله به شکل فشرده و کوتاه تذکر دهد، نماز خواندن کند یا تند یا طولانی نمودن آداب و امور مسجد می تواند به حضور مردم آسیب بزند.

۱. رک به مکروهات مسجد

۲. مدیریت بر اموال

. اموال و اجناس مسجد یا شامل وقف اند و یا امانت ، اسباب و اثاث مسجد را مقدس شمرده و نظارت بر آنها را مد نظر داشته و اجناس فرسوده را تعمیر و یا تبدیل به احسن و یا تعویض نماید.

۳. مدیریت انسانی

. مردم را در خدمت گذاری به مسجد سهیم نماید مثلاً یکی اذان صبح را بگوید و دیگری را مامور نظافت روز خاصی قرار دهد و دیگری را مسئول سیستم سمعی و بصری قرار دهد.

۴. مدیریت عمرانی

وظیفه اولی امام جماعت ساخت و تعمیر و تجهیز مسجد نیست ولی انگیزه سازی جهت مشارکت مردم و نظارت و مهیا نمودن فضایی روح افزا باعث اقبال بهتر مردم به مسجد و استقبال بیشتر از نماز جماعت خواهد شد .

- . مسجد را ساده و کم خرج بسازند.
- . مسیر سرویس بهداشتی از راه مسجد جدا باشد.
- . فضای مسجد ، باز و روح انگیز باشد.
- . عوامل تنفر و تعفن در مسجد که مصداق ظلم و اذیت است دور گردد. (همچون آلودگی صوتی ، آلودگی نوری ، و آلودگی هوا)
- . همه اهل مسجد را در ساخت و ساز مسجد شریک گرداند تا مردم مسجد را از خود بدانند.
- . حضور امام جماعت در غباروبی مسجد نشاط فزاینده ایی در بین مردم در استقبال از آن خواهند داشت.
- . عطر افشانی و استفاده از رایحه های خوش و ترغیب مردم در نذر عطر بجای نذر شمع و نصب دستگاه تهویه مطبوع جهت دلپذیر کردن فضای مسجد.
- . صدای بلند گوی داخل شبستان به گونه ایی تنظیم گردد تا موجب آلودگی صوتی و آزرده گی نماز گزاران نگردد.
- . قرار دادن تابوت و آوردن میت و اقامه نماز میت در مسجد خودداری گردد و برگزاری مجالس ترحیم حتی الامکان در فضای حرم مسجد نباشد بلکه در شبستان دیگری برگزار گردد.

وظایف امام جماعت

۱. عبادی

در فرهنگ دینی نام مسجد، یاد آور بندگی و کرنش در برابر خدای سبحان است. در آیین راستین محمدی (ص) با آنکه همه گستره خاک، مسجد است؛ «جعلت لی الارض مسجدا...»^۱ اما برترین، محفل عبادت و تقرب به خدای متعال مسجد است. از این رو در قرآن کریم بر جنبه های عبادی مسجد بیش از هر بُعدی دیگر تأکید شده است:

وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ مَنَعَ مَسَاجِدَ اللَّهِ أَنْ يُذَكَّرَ فِيهَا اسْمُهُ^۲
وَأَنَّ الْمَسَاجِدَ لِلَّهِ فَلَا تَدْعُوا مَعَ اللَّهِ أَحَدًا^۳

و بدون شک هدف اساسی از برپایی مسجد عبادت خداوند است:

فِي بُيُوتٍ أُذِّنَ اللَّهُ أَنْ تُرْفَعَ وَيُذَكَّرَ فِيهَا اسْمُهُ يُسَبِّحُ لَهُ فِيهَا بِالْغُدُوِّ وَالْآصَالِ^۴

به این اعتبار می توان گفت که مهمترین کارکرد مسجد کاربری عبادی است که سایر کارکردهای مسجد وابسته به این کارکرد می باشند و مهمترین چهره دین و معرف آیین الهی نیز نماز است: لکل شیء وجه و وجه دینکم الصلاة^۵، و امام جماعت به عنوان شخصیت محوری در مسجد، مهترین وظیفه وی اقامه نماز است.^۶

امام جماعت به غیر از اقامه نماز جماعت در مسجد به انگیزه سازی و جذاب سازی و نیز مقاوم سازی مقوله نماز در بین مردم اهتمام داشته باشد. در این زمینه در دو بُعد می توان فعالیت عبادی را انجام داد.

الف. در بُعد تبلیغ نماز

۱. روش الگویی

آنچه حجت است عمل و رفتار است و مردم رفتار امام جماعت برایشان حجت است مردم با سخنرانی دین دان و با عمل امام جماعت دین دار می شوند تا زمانی که الگوهای برتر جامعه الگوهای ورزشی و بازیگری و نوازندگی ... است و ارائه الگوها در جهات دیگری صورت می گیرد رنگ نماز طبیعی است که کم رنگ تر خواهد شد زیرا مدل ها نمازی نیستند. تاثیر رفتار در دن داری جامعه به گونه ایی است که ابی اسامه می گوید که از امام صادق (ع) شنیدم که می گفت: بر تو باد که پرهیز از خدا و پارسائی را از کف ننهی و در طلب رضای حق کوشا باشی. بر تو باد به راستی در گفتار و ادای امانت و نیکخوئی و حسن همجواری. «و كُونُوا دُعَاةً إِلَى أَنْفُسِكُمْ بِغَيْرِ السِّتِّكُمْ»

۱. الخصال، ج ۱، ص: ۲۹۳

۲. بقره ۱۱۴

۳. جن ۱۸

۴. نور ۳۶

۵. از رسول خداصلی الله علیه و آله و سلم؛ الکافی، ج ۳، ص ۲۷۰؛ بحار الانوار، ج ۷۹، ص ۳۱۰.

۶. و أقيم الصلاة إن الصلاة تنهى عن الفحشاء و المنكر و لذكر الله أكبر (عنکبوت ۴۵)

مردم را به سوی خود دعوت کنید، اما نه با زبان، بلکه با حسن اعمال. زیور ما باشید نه مایه ننگ ما. بر شما باد که رکوع و سجود خود را طولانی کنید که چون آدمیزاده رکوع و سجود خود را طولانی کند فریاد ابلیس برآید که: ای وای، او اطاعت کرد و من عصیان کردم. او سجده کرد و من طغیان کردم. ۱.

۳. تکریم بخشی

در قرآن و در سیره عملی و تبلیغی اهل بیت (ع) این شیوه جهت ترغیب به عبادات سرشار است که طرح آن مقوله دیگری را می طلبد. که در این روش با توجه دادن به صفات شایسته و تمجید از آنها در انتها به یادآور شویم که تنها ایرادی که در توست واگر آن نبود بسیار زبیده و آراسته می شدی مسئله اهنمام تو به نماز است.

۳. موعظه

شرط اثر گذاری موعظه چند نکته است :

الف. واعظ خود عامل و متعذ باشد .

ب. با اقتضاء حال موعظه نماید.

ج. در خفاء و پنهانی باشد.

د. مختصر و کوتاه باشد.

ه. با محبت و عطوفت باشد.

۴. تشویق

۵. استفاده از ابزار های کمک آموزشی

مسجد محل و آمد و شد مردم است و در این گذر انتظاری که از مسجد می رود وجود آثار و کتابهایی درباره نماز می باشد وجود کتبی درباره فلسفه و حکمت نماز ، آثار و ثواب نماز، اسرار و آداب نماز و... فرصتی را فراهم می آورد تا به صورت مکتوب با زوایای نماز آشنا گردند.

تدارک قفسه ایی جهت قرار دادن محصولات با موضوع نماز همچون؛ نرم افزار ، لوح های آموزشی، کتب و بروشورهای آموزشی(اهداء یا امانت به به متقاضیان).

ب. در بعد اجرای نماز

. نماز را با روحیه ای خوب و با حال مناسب بخواند. که روحیه شایسته امام جماعت باعث رفع کسالت از مردم و ایجاد نشاط در آنان گردد.

. با نماز خواندنش ، نماز را به مردم تعلیم دهد. (قَوْلَ النَّبِيِّ ص وَ فِعْلَهُ -: لِأَنَّهُ لَمْ يَخْطُبْ إِلَّا قَائِمًا وَ قَالَ صَلُّوا كَمَا رَأَيْتُمُونِي أُصَلِّي). ۲.

. نماز را با صدایی دلنواز و آرام بخواند (یعنی شمرده بخواند تا کسانی که عقب نمانده اند نماز را هماهنگ به پایان رسانند.

. قرائت حمد و سوره را ملایم حزین و به لحن عربی بخواند.

۱. الکافی، ج ۲، ص: ۷۸

۲. نهج الحق و کشف الصدق، ص: ۴۴

. سجاده در وسط صف قرار داشته باشد.

. به ذکرهای واجب بسنده کند و بهتر است ذکرهای مستحب در نمازهای فرادا و مستحبی خوانده شود.

. هنگام قنوت دعاهایی را بخواند که برای همه قابل فهم بوده و از سوی دیگر متکلم مع الغیر ، و همه را دعا نماید. قَالَ رَسُولُ

اللَّهِ صَ مَنْ صَلَّى بِقَوْمٍ فَاخْتَصَّ نَفْسَهُ بِالِدُّعَاءِ دُونَهُمْ فَقَدْ خَانَهُمْ(۱)

. رکوع را کمی طولانی کند زیرا نقطه اتصال بوده خصوصاً در رکعت سوم و چهارم تا مردم فرصت اقتدا به جماعت را بیابند.

. نماز را زیاد بلند یا آهسته نخواند. (وَلَا تَجْهَرُ بِصَلَاتِكَ وَلَا تُخَافِتُ بِهَا وَابْتَغِ بَيْنَ ذَلِكَ سَبِيلًا (اسراء ۱۱۰))

. در قرائت سوره های طولانی نخواند. (فَبَلِّغْ ذَلِكَ النَّبِيَّ صَ فَبَعَثَ إِلَىٰ مُعَاذِ فَقَالَ يَا مُعَاذُ إِنِّي أَكَّ أَنْ تَكُونَ فَتَنًا عَلَيَّكَ بِالشَّمْسِ وَ

صُحَيْهَا وَ دَوَاتِهِ)۲

. در قرائت نماز سوره های دیگر رانیز بخواند و همواره به سوره توحید اکتفا ننماید.

بیش ترین توفیق برای امام، بر پایی نماز جماعت صبح است، با این که مردم کمتر شرکت می کنند ، ولی شنیدن آن در روحیه

و جذب مردم موثر است.

۲. تبلیغی

هدف از تبلیغ ، رشد و زایش معرفت دینی مردم و احیای آنان برای ادای وظایف دینی و اسلامی است.

قرآن کریم ، همه انبیا را دارای شأن و وظیفه تبلیغی بر شمرده و جزء اصول و مبانی دعوت هریک از انبیا بر شمرده است.۳

پیامبر اکرم (ص) در دورانی ، یاران خویش را در مسجد الحرام گرد می آورد، برای آنان قرآن می خواند و واجبات و محرمات الهی

را به آنها آموزش می دادچنین جلساتی در مسجد ، گاه به مناظره و گفتگو های طولانی و علمی با سران قریش می انجامید و

پیامبر اکرم(ص) با استناد به آیات نورانی قران ، به شبهات آنان پاسخ می داد.۴

تبلیغ عملی :

برترین شیوه تبلیغ ، هدایت و ارشاد عملی است « قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عَ كُونُوا دُعَاءَ النَّاسِ بِغَيْرِ أَلْسِنَتِكُمْ لِيُرَوْا مِنْكُمْ الْاجْتِهَادَ وَ الصِّدْقَ

وَ الْوَرَعَ»۵ ائمه جماعت موفق و مردمی نیز این گونه بوده اند؛ زیرا برای مردم پیش از آنکه محتاج اطلاعات دینی باشند به تربیت و

اسوه عملی نیاز دارند. به تعبیر دیگر ؛ مردم به امام و روحانی جلوداری نیاز دارند که الگو و مقتدای آنان باشد.

۱. من لا يحضره الفقيه، ج ۱، ص: ۴۰۱

۲. من لا يحضره الفقيه، ج ۱، ص: ۳۹۱

۳. مانده ۶۷

۴. الاحتجاج ج ۱ ۳۹-۳۸

۵. بحار الأنوار الجامعة لدرر أخبار الأئمة الأطهار، ج ۶۷، ص: ۳۱۰

تبلیغ علمی

امام جماعت باید در سطح عامه مردم حرف بزند و به هیچ وجه علم و فقه اش را به رخ مردم نکشد. استفاده از ادبیات سنگین کتاب های فقه و اصول در سخنرانی ها باعث می شود مردم پای صحبت نشینند. او باید فرزند زمان خودش باشد و بتواند بزرگترین و پیچیده ترین مسائل دینی را به زبان مردم کوچه و بازار و با مثال های شیرین و با مراعات کم گویی و گزیده گویی بگوید. داشتن ذوق و سلیقه در انتخاب مسائل، احکام، احادیث، آیات و ... هنری است که امام جماعت را در چشم مردم ایده آل خواهد بود.

نکات: که در تبلیغ مورد توجه قرار دادن آنها باعث تاثیر پذیری بیشتر می شود:

توجه به زمان اختصاصی و اقتصاد در زمان و اقتصاد در کلام باعث اعتماد به گوینده سخن خواهد بود. اهمیت به مخاطب شناسی و طبق نیاز مخاطبین صحبت کردن مثلا اگر اقتضای کلام و تقاضای مطالب تربیتی و اخلاقی است از سیاست و اقتصاد گفتگو نشود.

هدف از سخنرانی فقط دین دان نمودن نیست بلکه تربیت و دین دار نمودن است که مردم معتقد و تقید به آموزه ای دینی یابند و این تقید با تکنیک های جذاب پذیرفته شدنی است.

در سخنرانی فقط به مطالبی که «باید» گفته شود فکر نکنید بلکه امور دیگری نیز هستند که «نباید» گفته شوند آنها را نیز مد نظر قرار دهید.

۱. دسته بندی نبودن و و بر مدار موضوع سخنرانی نکردن گرچه اطلاعات را به مستمع القاء می نماید. اما به علت عدم انسجام در ذهن، لحظاتی بیش قرار نخواهد یافت.
۲. عدم تنوع در بیان و در مطالب خستگی را بار خواهد آورد.
۳. با توجه به تعدد و تنوع و سرعت رسانه های امروزی، مهمترین شیوه تبلیغ، پرسش و پاسخ است و متکلم وحده شدن و «منبری بودن» امام مسجد، آثار و نتایج چندانی نخواهد داشت.

۳. اجتماعی

مردمی بودن امام جماعت و برخورد مناسب موجب جذب افراد و ایجاد علاقه مردم به نماز جماعت می شود. اگر امام جماعت بتواند از افراد موثر و شاخص در میان جوانان و پیران و فرهنگیان و بازاریان و پزشکان به مسجد دعوت و جذب کند می تواند از حضور آنان در مسجد برای ایجاد جاذبه در دیگران و نیز رفع مشکلات برخی از مردم بهره ببرد.

عناوین مردم داری در موارد مختلفی نمود دارد که عبارتند از:

- . با گمنامان و تازه واردان احوال پرسی کند.

مردم را همچون فرزندان خود دوست بدارد و در مقابل آنان موضع گیری ننماید.

. احوال پرسی و سر کشی از خانواده شهدا و ایثارگران و آسیب دیدگان در دستور کاری خود قرار دهد. چنانکه پیامبر اکرم (ص) و اهل مسجد از خانواده «سعد بن ربیع» که در معركة جنگ به شهان رسیده بود احوال پرسی کردند.

۱. وَ قَالَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ أَنَا وَ عَلِيُّ ابْنَا هَذِهِ الْأُمَّةِ وَ لَحَقْنَا عَلَيْهِمْ أَكْثَرُ مِنْ حَقِّ أَبِي هُرَيْرَةَ فَإِنَّهَا تُنْقِذُهُمْ إِنْ أَطَاعُونَا مِنَ النَّارِ إِلَى دَارِ الْقَرَارِ وَ نَلْحَقَهُمْ مِنَ الْعُبُودِيَّةِ بِخَيْرِ الْأَخْرَاءِ. «بحار الأنوار الجامعة لدرر أخبار الأئمة الأطهار، ج ۲۳، ص: ۲۶۰»

. با خوش رویی و چهره ای بشاش سخنان دیگران را گوش دهد و کم تر سخن بگوید: «و يَقُولُونَ هُوَ أَذُنٌ قُلُّ أَذُنٌ خَيْرٌ لَكُمْ»^۱ به آنان مشورت کند و انتقادپذیر باشد. برخوردهای همراه با عطف و مهربانی و گشاده رویی نقش مهمی در موفقیت امام جماعت و در نتیجه رونق و گرمی مسجد دارد.

مسجد جایگاه حضور مؤمنان با اندیشه‌ها و سلیقه‌های گوناگون است. مردان و زنان از پیر و کودک و جوان و نوجوان همگی در مسجد حاضر می‌شوند هر یک از این گروه‌ها سلیقه‌های کاملاً متفاوت با یکدیگر دارند.

رسول اکرم (ص) با آنکه از علم غیب الهی برخوردار بودند در مسائل مهم اجتماعی با یاران خویش و حتی مردم در مسجد مشورت می‌کردند. هرگاه برای احترام به افکار عمومی برخلاف نظر خویش عمل می‌کردند، این شیوه پیامبر (ص) درس بزرگی برای همه مسلمانان به ویژه ائمه جماعات است تا در این زمینه به برترین الگوی الهی اقتداء کنند.

مجالست و همنشینی با ضعیفان و نیازمندان تلاش برای رفع مشکلات آنان تا حد امکان حوصله و بردباری در برخورد با نمازگزاران ساده‌زیستی و پرهیز از تجمل‌گرایی از عوامل موفقیت یک امام جماعت شایسته به شمار می‌رود. این گونه برخوردها علاوه بر آثار سازنده‌ای که در پی دارد خود بهترین تبلیغ عملی برای هدایت و جذب دیگران به اسلام است. مشکلات زنان نماز گذار در مسجد را رسیدگی نموده و در برقراری ارتباط با آنان جدی و محتاط باشد.

. احترام به سالخوردگان

احترام به بزرگان و سالخوردگان مسجد توسط امام جزء آداب اجتناب ناپذیر دینی ماست .
 قَالَ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ص خَطَبَنَا ذَاتَ يَوْمٍ فَقَالَ أَيُّهَا النَّاسُ ... وَوَقَرُوا كِبَارَكُمْ وَارْحَمُوا صِغَارَكُمْ^۲

. توجه به جوانان

امام جماعت می‌تواند هر چند وقت یکبار، از جوانها برای شرکت در نماز جماعت تشکر کند. با احترام گذاشتن به جوان و نوجوان می‌توان آنها را در نظر خودشان مهم جلوه داد تا باز هم این کار مهم را تکرار کنند. یکی از مصادیق احترام به جوانان را می‌توان مشارکت دادن آنها در صف اول جماعت دانست. متأسفانه در بیشتر مساجد صف اول مخصوص پیر مرد هاست . در مسجد یکی از محلات امام جماعت هر شب در صحبت‌ها جوانان را به حضور در صف اول تشویق کرده و ثواب بسیار بالای آن را گوشزد کرده بود. بعد از یک ماه تمام صف اول را جوانان پر کردند .

. توجه به کودکان

جذب جوانها به مسجد از سنین پایین تر راحت تر و پایدار تر است. هر امام جماعتی باید بداند که انس دادن بچه‌ها به مسجد و دوست کردن بچه‌ها با خدا هم بهترین مسیر تربیت و هم مانع بزرگ آسیب‌های فرهنگی و دینی در ادامه زندگی آنان خواهد بود. به این منظور امام جماعت باید به گونه‌ای عمل کند که در مسجد به کودکان خوش بگذرد و تجربه حضور در مسجد برای آنان

۱. توبه ۶۱

۲. أمالی الصدوق، ص: ۹۴

دوست داشتنی باشد. او باید پیرمردها و پیر زنهایی را که معمولاً دل خوشی از کودکان مسجدی ندارند و پیوسته آنها را دعوا می کنند توجیه کند.

برای جذب کودکان راهکارهای ذیل پیشنهاد می شود:

۱. مکبرقرار دادن نوجوانان و کودکان
۲. جایزه دادن
۳. گرفتن جشن تکلیف برای دخترها و پسرها در سالروز تولدشون در مساجد.

نکته : یادآوری این اموری در حد ایده آل است و الا توقع آنها از تمامی ائمه جماعت بستگی به اندازه ظرفیت و شرایط موجود و برخورداری از امکانات و استعدادهای درونی و بیرونی افراد است.

نتیجه

برخورداری از عدالت اخلاقی و آراستگی به فضائل خلقی و روحی و پیراستگی از رذائل و آفات ، محبوبیتی که مقبولیت و جذابیت را برای او به ارمغان آورد و شخصیتی که با شناخت دقیق اسلام مسائل مردم را واقف بوده و در موقعیت مناسب با روش های مرصع مردم را از معارف دینی سرشار می سازد و با مدیریت صحیح اموال را مراقبت و با بکارگیری توانمندی افراد به عمارت و عمران مسجد می پردازد و به ادای وظایف عبادی، مردم را شیدای حضرت حق میگرداند و با اقامه نماز پرهیای پرواز خود و همراهان خود را به عروج معبود گسیل می دارد و با مردم داری از تمام طبقات و سنین سفیر آنان به سوی خدای سبحان می شود. چنین امام جماعتی راسد که :: «من صلی خلف عالم فکانما صلی خلف رسول الله(ص)۱ ؛ نماز به امامت او یادآور اقامه نماز با پیامبر(ص) است.

این کوزه نماز بخوان

حماد بن عیسی گوید: روزی امام صادق علیه السلام به من فرمود: می توانی خوب نماز بخوانی؟
گفتم: ای آقای من! من کتاب حریر را در باره نماز حفظ کرده ام.
فرمود: بر تو باکی نیست، برخی نماز بخوان.

گوید: برابر آن حضرت رو به قبله ایستادم و تکبیر نماز گفتم و رکوع و سجود نمودم.
امام فرمود: ای حماد! خوب نماز نمی خوانی! چه اندازه برای مرد زشت است که شصت یا هفتاد سالش شود و یک نماز کامل و تمام بپا ندارد!

حماد گوید: فَأَصَابَنِي فِي نَفْسِي الدُّلُّ فَقُلْتُ: جَعَلْتُ فِدَاكَ فَعَلَمَنِي الصَّلَاةَ. پیش خود خوار شدم و گفتم قربانت کردم: نماز را به من بیاموز.

امام صادق (ع) تمام قد رو به قبله ایستاد و دو دست را بر روی دو رانش، پائین انداخت، انگشتها را به هم چسباند و دو گام را به هم نزدیک کرد تا فاصله آنها سه انگشت گشاده شد؛ و انگشتان پایش را بدون انحراف برابر قبله نمود، در حال خشوع و استکانت گفت: الله أكبر. حمد و قل هو الله را به ترتیل و تائی خواند، و به اندازه نفسی درنگ کرد، به همان حال ایستاده گفت: الله أكبر.

سپس به رکوع رفت و دو کف خود را که انگشتانش باز بود از سر دو زانو پر کرد و زانو را عقب زد تا پشت او هموار شد که اگر قطره آبی یا روغنی بر آن می چکید نمی لغزید از بس که پشتش هموار بود؛ و گردن کشید و چشمها را خوابانید، سه بار به آرامی فرمود: سبحان ربّ العظیم و بحمده

و در همان حال ایستاده تکبیر گفت، و دو دستش را تا برابر رو بلند کرد و سپس به سجده رفت و دو کفش را که انگشتانش به هم چسبیده بود میانه دو سر زانو برابر روی نهاد و سه بار گفت:

سبحان ربّي الأعلى و بحمده

و چیزی از اعضای بدن را بر هم نگذاشت، و بر هشت عضو سجده کرد، دو کف، دو سر زانو، و دو سر انگشت بزرگ پاها؛ پیشانی و بینی.

و فرمود: در سجده از این هشت عضو، نهادن هفت عضو بر زمین واجب است و آنها همانها است که خدای عزّ و جلّ در کتابش فرموده: وَ أَنَّ الْمَسَاجِدَ لِلَّهِ فَلَا تَدْعُوا مَعَ اللَّهِ أَحَدًا و آنها عبارتند از: پیشانی و دو کف و دو زانو و دو انگشت بزرگ پا، و نهادن بینی بر زمین سنت است. سپس سر از سجده برداشت و چون برجا نشست، گفت: الله أكبر، و بر طرف چپ نشست، و روی پای راست را بر پشت پای چپ نهاد و گفت:

أستغفر الله ربّي و أتوب إليه

و به حال نشسته باز تکبیر گفت و به سجده دوم رفت، و همان گفت که در سجده اول گفته بود و در رکوع و سجود، هیچ عضو تنش را بر عضوی دیگر ننهاد، و دستها را [در سجود] مانند بال زیر تن بیرون داده بود و آرنجهایش را بر زمین نگذاشته بود. به همین روش دو رکعت نماز خواند در حالی که انگشتانش به هم چسبیده بود، در تشهد نشست، و چون از تشهد سلام داد، فرمود: ای حماد چنین نماز بخوان.

قال: يَا حَمَادُ هَكَذَا صَلِّ.

